

odadan haberler

T.M.M.O.B. BAŞKANI BÜLENT TANIK İN 'TÜRKİYE'DE MÜHENDİSLİK HİZMETLERİ" KONGRE ve SERGİSİNİN AÇILIŞINDA YAPTIĞI KONUŞMA

Türkiye'de Mühendislik Hizmetleri konulu kongre ve sergimizin açılışını onurlandıran sayın konuklar, sayın delegeler, sayın basın mensupları, değerli meslektaşlarım..

Beş gün sürecek kongremizin 9 oturumunda ve son gün gerçekleştirilecek panelinde, ülkemizdeki mühendislik hizmetlerinin ulaştığı düzey ve bu düzeyin yurt dışına taşan etki alanını tartışacağız. Bu alanın taşıdığı potansiyel gelişmeler, ilgili kurum ve kuruluşların özgün deneylerini de aktaracak uzman arkadaşlarımız tarafından gözler önüne serilecek, olumlu ve olumsuz gelişmeler bütün yönleriyle ele alınacaktır. Teknik gücümüzün ulaştığı gelişme evresinin net bir fotoğrafının çekilebilmesi, bu alanda duyulan önemli bir boşluğun doldurulmasına sayısız yarar sağlayacaktır.

Bilimsel ve teknik gelişmelerin ışığında, ülke kaynaklarının en iyi ve halkımız yararına değerlendirilmesinin önemli araçlarından biri olan mühendis ve mimarlarımızın, ihtisas alanlarına giren konular kadar kendi bütünlüklerini tanıma ve tanımlamaları da önem taşımaktadır. Bu değerli gücün konularının tartışılması, sorunlarının ve beklentilerinin irdelenerek dile getirilmesi, görev ve sorumluluk alanlarında daha etkin ve daha yetkin davranabilmeleri-

nin sağlayıcısı olacaktır. Meslektaşlarımızın birer teknik eleman olarak taşıdıkları önem yanında, bunların oluşturdukları veya omuzladıkları tüzel kişiliklerin, firma ve kuruluşların da analitik ele alınışı ve bütünsel bir değerlendirmeye tabi tutulması, ekonomik yönelişlerin de belirlenmesinin vazgeçilmez bir gereğidir.

Farklı nitelik ve niceliklerde bireylerin oluşturdukları bu kuruluşların organizasyon yeterlilikleri de en az elemanlarının bireyler olarak taşıdıkları nitelikler kadar önem taşımaktadır.

Bu bakımdan, Kongremizde kendi deneyimlerini aktaracak çok sayıda kamu ve özel kuruluş, meslektaşlarımızın teker teker bütünü oluşturduğu Türkiye'deki mühendislik hizmetlerinin anlaşılmasının tamamlayıcı bir bölümü oluşturacaktır.

Kongre süresince 30'u aşkın uzman tarafından yakın geçmişi, bugünü ve yarını incelenecek mühendislik hizmetlerimizin bütünsel algılanmasına katkısı ve kurumsal ele alışın zorunluluğunun kanıtı olacağına inandığım, mühendislik ve mimarlık mesleğinin evrimine değinmeye çalışacağım:

Mühendis unvanı kullanan insanların varlığı 18. yüzyıla kadar uzanır. 19. yüzyıl başlarında Amerika'da kanal ve demir-

yolu projelerinde çalışan inşaat mühendisleri ile tekstil ve metal dökümhanelerinde çalışan makina mühendislerini hatırlamakta yarar vardır.

Bunlar çoğunlukla küçük atelye sahibi küçük iş adamlarıdır. Modern mühendisliğin doğuşu için ise, 19. yüzyıl sonlarını başlangıç kabul edebiliriz. Bu dönem büyük şirketlerin oluştuğu, sermayenin yoğunlaşarak büyük şirketler halinde örgütlediği bir dönemdir. İşletmelerin büyümesi ise emek sürecinin alabildiğine ayrışmasını hızlandırmıştır. Bu ayrışma sonucu ortaya çıkan parça işler, birçok meslek gibi mühendisliğin de modern anlamda yeniden biçimlenmesini sağlamıştır. Bu yeniden biçimlenmenin gelişmesi bazında da, mühendisin işlevinde önemli dönüşümler oluşmuştur.

Zihinsel çalışanların, kısaca mühendislerin, önceleri kontrol kademesinde yer alan konumlanmaları, iş sürecinin bütününe yukardan denetlemeye elveren konumlanmaları dönüşüme uğramış, uzmanlık alanı içinde, yönetimce verilen işleri yapan bir konum ile yer değiştirmeye başlamıştır. Süreç tümünün, teknik zihinsel etkinlik tarafından denetlenmesi olgusu ağırlığını yitirmektedir. Aynı süreci mimarlık mesleği içinde belirli ölçülerde söylemek mümkündür. Daha eski ve köklü bir geleneği olan mimarlık mesleğini tanımlarken, Floransalı Mimar Alberti 1450 dolaylarında şunları söylemektedir: "Mimar bir sarayı, kiliseyi, mütevazı bir çiftlik evini olduğu kadar, bir kenti de tasarlayacak kadar komple bir tasarımcıdır". Burada tasarımın gerektirdiği her türlü mühendislik pratiği, hatta baraj, rezervuar gibi yapılarla ilgili hidrolik mühendisliği de söz konusudur.

Aynı şekilde Osmanlı hassa mimarının görevleri arasında şunlar sayılmaktadır: Kentlerin imar düzenini sağlamak, su yolları, lağım ve kanalizasyon gibi alt yapı tesislerinin, vakıflara ait bina ve tesislerin yapım-onanım-denetim ve keşiflerinin hazırlanması, belirli lonca zanaatkarlarının denetimi, inşaat işlerinde narh saptanması, işgücü ve malzeme arzını denetlemek, savaşta her türlü istihkam hizmetlerinin gerçekleştirilmesi.

Bugünle karşılaştırıldığında, başlangıçta mimarın hakimiyetinde bulunan birçok işlevin, farklılaşmış uzmanlıklar olarak yeniden oluştuğu kolaylıkla gö-

rülecektir. Bu süreç içinde mimarın emeği de giderek ayrıntılı iş bölümüne uğramış, herbiri yapı üretim süreci yönetiminin sürekli ayrışan evrelerini karşılayan uzmanlıklar içinde erimiş, erimmektedir.

Bugünkü yapı üretiminin veya fiziki çevre üretiminin entellektüel, zihinsel süreçleri; herbiri bir diğerinin varlığına bağımlı, simbiyotik bir ilişki içinde bulunan, birbaşına nihai ürün üretmeyen, irrasyonel kalan pekçok uzmanlık dalına yayılan bir bileşim olarak oluşmaktadır. Bölge, kent plancısı, turizm, ulaşım, tarihi çevre plancısı, mimar, peyzaj mimarı, ulaşım, çevre mühendisi, elektrik, makina, endüstri mühendisleri ve diğerleri. Hepsi bu sürecin bileşenlerini oluşturan bir dizi yeni ayrıntıda iş alanının sorumluları olarak ortaya çıkmaktadır.

Dolayısıyla bu tür meslekleri, belirlendikleri karmaşık ilişki bütünlüğünden yalıtılarak, bağımsız, başlı başına etkin ve üretken kürelemiş gibi ilişkilendirmek artık doğru olması gerek.

Buraya kadar mühendislik ve mimarlık mesleklerinin evrensel evrim sürecinin soyut düzeyde dile getirilen çeşitli evrelerinin, ilközümüzde bugün birlikte yaşadığımızı gözlemlemektediriz.

Türkiye'nin ekonomik yaşamında egemen olan ve gelişme halindeki ilişkiler yanında, tarihsel olarak daha eski ve geri ekonomik ilişkilerin de varlığını sürdürdüğü bilinen bir gerçektir. Bu ilişkilerin örneklerini mühendislik ve mimarlık faaliyet alanlarında da bulmak zor değildir. 1970'li yıllarda, önceki yıllara göre artış hızında bir azalma olmasına rağmen, hala daha pek çok mühendis ve mimarın zanaatkarca ilişkilerin egemen olduğu küçük mühendislik ve mimarlık bürolarında çalıştığını görmekteyiz. Birçok mühendis ve mimar, 70'li yıllarda gerçekleşen büyük şirketleşmeler karşısında bu küçük büroların rekabet şansını yaratacak ucuz işgücü kaynağı olmakla, işsiz kalmak arasında tercih yapmak durumunda kalmıştır.

Açıktır ki bu üyelerimiz düşük bir ücret karşılığında, üstelik çoğu kez mesleki öğrenimleri ile edindikleri bilgi ve

beceriyle hiçbir ilintisi olmayan işleri yaptıkları bu büroları tercih etmişlerdir.

Bunun dışında özel sektörde küçük üretim birimlerinde çalışan pekçok meslektaşımız, gene mühendislik öğrenimi sırasında edindiği bilgi ve deneyimden hemen hiçbirini gerektirmeyen üretim süreçlerine eklenmek, ya da işsiz kalmaktan birini seçmek zorunda kalmıştır.

Kamu kuruluşlarında görev alan birçok mühendis ve mimar için de mesleği ile ilgili bilgi ve becerilerin büyük bir bölümünü kullanmak, bunları kullanarak görevini yürütmek gerekli olmamıştır.

Mühendis ve mimarların mesleki bilgi ve becerilerini talep eden, ya da artırmayı teşvik eden, bu bilgi ve beceriyi işlevsel kılan bu işleyiş buralarda da genellikle söz konusu değildir.

Mühendisin, mesleki öğrenimi sırasında edinmiş olduğu bilgilerin önemli bir bölümü, ekonomik ilişkiler içinde boşlukta kalmakta, pratik karşılığını bulamamaktadır. Çünkü öğrenimi, o ekonomik ilişkilerin belirlediği alt yapıyla olması gereken düzeyde uyum içinde değildir, öğrenimi, ekonomik ilişkilerin farklı bir belirleşiminin veri olduğu, toplumsal ve teknik işbölümünün farklı bir örgütlenişine paralel bir eğitim modeli üzerine oturtulmuştur. Bilimin ve teknolojinin birbirini etkileyip belirlediği, birbirini geliştirdiği bir model değil, ithal edilmiş bir model üzerine oturtulmuştur. Dolayısıyla mevcut olan toplumsal ve teknik işbölümü içinde, edinmiş olduğu mesleki öğrenimle uyumlu bir konumu genellikle bulamaz.

Özetle bir kesitini vermeye çalıştığım bu koşullar altında mühendis ve mimarların bir bütün olarak, gelişmiş toplumlarda görülen mesleki formasyona ulaşabilmeleri, yerine getirdikleri faaliyetle toplum nezdinde saygın bir yer edinmeleri giderek güçleşmektedir. Daha da ötesinde giderek kendi alanlarını denetleme ve irdeleme, bunun için gerekli ölçüt ve standarttan kendilerinin oluşturmasını, kısaca bir meslek olarak varlıklarını kabul ettirmelerinin olanakları alabildiğine gerilemektedir.

Meslektaşlarımızın az sayıda bir bölümünün, aldığı öğrenimle uyumlu sayılabilecek bir işte çalıştığı, büyük bir bölümünün ise, bilimin sistemli bir uygulamasının henüz sözkonusu olmadığı üretim alanlarında, küçük ve geri teknoloji üretim birimlerinde çalıştığı gözönüne alındığında, mesleki etkinliklerinin ayırdedici yanını ortaya koyabilmeleri, bu faaliyet içinde mühendislik formasyonunun vazgeçilmez bir gereksinim olduğunu hissettirmeleri güçleşmektedir.

Çünkü bu koşullarda üretime yönelen, bilimden ayrı olarak varlığını koruyan tekniklerdir. Bilim bu alanlarda henüz üretici güç olarak etkili değildir. Dolayısıyla, bilimin üretime uygulamasının bir aracısı olan mühendis, bu alanda işlevini yerine getiremez, tersine mühendisin işlevi şekil değiştirerek henüz mühendisin yerinin oluşmadığı üretici güçlerin mevcut gelişme düzeyine uyarlanır. İşte bu yüzden sözkonusu ilişkilerin egemen olduğu üretim alanlarında mühendis, genellikle mühendis olmayan başka bir teknik elemanın, hatta bazen teknik olmayan bir elamanın yapabileceği işleri yapmak durumundadır.

O halde yapılması gereken nedir?

öncelikle sorunun çoğu kez sanıldığı gibi basitçe bir yasal düzenleme sorunu olmadığını görmek gerekir. Söz konusu sorunların kaynaklandığı ekonomik ilişkilerde, ancak toplumun kendi doğal gelişimi ile oluşacak değişimlerle modern mühendislik ve mimarlık formasyonu bir toplumsal gereklilik haline gelebilir. Bu tür toplumsal sorunları doğrudan hukuk düzeyinde, ya da ahlaki düzeyde ele alıp çözmeyen mümkün olmadığı, yalnız ülkemiz değil Dünya pratiğinde de bilinmektedir.

Yapılması gereken, toplumsal gelişmenin kendi dinamiklerini harekete geçirmeye çalışmak, bireylerin yaratıcı ve üretken faaliyetlerini özgürce ortaya koyabilecekleri bir toplumsal örgütlenişe yönelmektir. Ancak böylesi bir arayış içinde toplumsal gelişmenin önünü açmak, giderek ona yön verebilmek mümkün olabilecektir. Bu ise ademi-merkeziyetçi olmayı, özerk faaliyet alanları yaratmayı, toplumsal faaliyet alanlarına merkezi müdahaleyi en azda tutmayı gerekli kılmaktadır. Böylesi

bir toplumsal yapı içerisinde mühendis ve mimarlar da kendi faaliyet alanlarında söz ve karar sahibi olabilecekler, kendi faaliyet alanlarını denetleyebilecekler, toplumsal faaliyete kendi alanlarında katkılarını maksimize edebileceklerdir. Bu türden bir etkinlik, yasal olarak böyle bir yetkinin tanınmasından daha ziyade, bu alanda yer alanların fiilen bu potansiyele sahip olmaları ve bunu hissettirmeleri ile mümkündür.

Söz konusu potansiyelin ağırlık taşıyan bir unsuru, mühendis ve mimarlar açısından, özgün bilgi üretimidir. Bu nedenle mühendis ve mimarlar, toplum nezdinde kabul gören bir kendi faaliyetini denetleme erkine sahip olabilmek için, bu faaliyet içinde işlevi olan bir bilgi üretimini gerçekleştirmek zorundadır.

Bilimin ve tekniğin üretime, toplumsal yaşama uygulanması gibi önemli bir noktada yeralan mühendislik-mimarlık faaliyetinin, özerk bir faaliyet alanı olarak değerlendirilmesi, yaratacağı toplumsal sonuçlar açısından üzerinde titizlikle durulması gereken bir konudur. Bilim ve tekniğin toplum yaşamında, üretim güçleri içinde giderek artan ağırlığı, birçok sorunuda birlikte getirmektedir. Bu unsurların şu ya da bu şekilde kullanılışı toplumsal maliyeti çok yüksek faturalarla karşılaşmamızı getirebilecektir.

Bu sorunları teknisyenlerin bir başkalarına çözebileceği yanlış kanısı ise, diğer toplum kesitleri arasında olduğu kadar mühendis ve mimarlar arasında da yaygın olan bir paradokstur. Zaman zaman böylesi bir yaklaşıma sahip az sayıda "uzman" kişinin, tüm toplum yaşamını ilgilendiren konularda, toplumsal maliyeti son derece yüksek konularda, sorunları teker teker "çözüverip" bir kenara koyduğu bilinmektedir.

örneğin, eğitim alanlarında ya da ekonomik politikaların belirlenmesinde, böylesi dar uzman çekirdeklerin oluşturduğu çözümlerlerin ortaya çıktığı toplumsal maliyeti gördük, göreceğiz.

Bu özelliklerin ışığında biraz da, mevcut duruma mühendis ve mimarlarımızı doğrudan etkileyecek düzenlemelere ve yönelişlere gözetmekte yarar görüyorum:

Bugün ülkemizde Odalarımıza kayıtlı

üyelerimizin sayılarında çıkardığımız bilgilerle bildiğimiz kadarıyla 120 bine yakın mühendis ve mimar bulunmaktadır. Her sene bu sayıya yaklaşık 8-10 bin yeni mezun eklenmektedir.

Dünyanın hemen hiçbir yerinde okullardan piyasanın hemen işine yarayacak, yetişkin nitelikte mühendis ve mimar çıkarılmaz. Okulda alınan göreceli genel eğitim, uğraşı içerisinde pişirmek, daha dar uzmanlık alanlarına yönelmek durumundadır. Bilindiği gibi yaklaşık son beş yıldır, kamu kesiminde uygulanan personel politikaları nedeniyle, çok zorunlu olmayan durumlar dışında, kamuya yeni teknik eleman alınmasına gidilmemektedir.

Bu dönem, uygulanan istikrar politikaları sonucu, özel sektörün istihdam hacminde da önemli daralmaların gözlemlendiği bir dönem olmuştur. Son beş yıl, bu iki faktörün birleşmesinin ürünü olarak, yetiştikleri eğitim döneminin koşullarını da yakından bildiğimiz 30 bin civarında mühendis ve mimarın, bilgi ve becerilerine yeni eklemeler yapmadan geçirdiği yıllar olarak kaybedilmiştir. Bu kesim yoğun bir işsizlik, düşük ücret, ve de başka bir işte çalışması aramak olgusu ile karşı karşıyadır.

Ekonominin gelişen sektörleri, özellikle yurt dışına açılmaya yönelen sektörler, yüksek ücretlerle kamuda ve özel sektörde çalışan uzman kadroları neredeyse kapatmıştır. Bunun dışındaki gereksinimlerin ise nasıl karşılandığını basında çıkan ilanlar ortaya koymaktadır. Kamu ve özel işyerlerinin, nadiyen üç, çoğu zaman iki üniversite mezunlarını kabul eden sınav ilanları bunun göstergesidir. Neyse ki, üniversiteleri tektipleştiren uygulama yakında böylesi bir seçmeyi tümüyle ortadan kaldıracaktır.

Kısaca yakın bir gelecekte, pek çok işsiz ve düşük ücretle çalışmaya hazır mimar ve mühendis bulunmasına karşın, kamuda ve özel sektörde, vasıflı mühendis ve mimar açığı büyüyecektir. Bu açık, yetişmiş uzman kapasitesini güvensizlik, mesleki doyum yetersizliği, sosyal ve ekonomik haklardaki boşluklar insiyatif sınırlamaları, idari kademelerde eritme gibi nedenlerle daha hızlı kaybeden kamu kesiminde daha bir büyük olacaktır.

Bu açığı kapamanın yolu ise hiç şüphe yok ki, son yıllarda kamuoyunda yeni bir içerik ve anlam kazanan, memurlaştırma değildir. Teknik elemanlar toplumumuzun yapıcı ve üretken kesimlerdir. Böyle olmak zorundadırlar. Bu durum onların varlık nedenleridir. Onları memurlaştırdığımız zaman, onlara güven duymadığımız zaman, kamuda veya özelde, yaparken ya da denetlerken bu güveni hissettirmedığımız zaman, işlerin iyi yapılacağını asla garanti edemeyeceğiz demektir.

Burada mühendis ve mimarlarımızın önemli bir bölümünün yer aldığı imar ve yapı etkinliklerine de değinmek isterim. İnşaat sektörünün içinde bulunduğu ve çeşitli çevrelerce yıl sonunda daha açık ortaya çıkacağı belirtilen durum, istihdam konusunda yeni çehreler verebilecek niteliktedir.

Yurt dışına göç ya da yabancı teknik elaman istihdamı da mevcut durumu kavramamıza yardımcı olacak bir diğer ölçüttür. Uzman teknik kapasitemizin yurt dışındaki meslek uygulamalarında gösterdiği performans, global mesleki yetkinliğimizin sevindirici bir göstergesidir. Dışardaki başarının nedenleri araştırılarak çıkarılacak sonuçlardan yararlanmak gerekir. Bu durumun bir başka tamamlayıcı yanı da, uluslararası anlaşmaların zorunlu kıldığı haller dışında yabancı uzman kullanımındaki önemli sayıda azalmada ifadesini bulmaktadır. Son yıllarda pek az sayıda yabancı uzman Birliğimizden çalışma izni için olur istemiştir. Buna karşılık 1981 yılı içinde çıkarılan bir yasa uyarınca veya başka biçimde ülkemizde ikamet ve çalışma izni isteyen, bir kısım bizim okullarımızdan diploma alan Ortadoğu kökenli mühendis ve mimarın çok sayıda başvurusundan söz etmekte yarar vardır. Tek amaçları çeşitli nedenlerle ülkelerine dönmek olan bu kesimin başvuruları-onlar açısından da olmak üzere- ücret ve istihdam politikaları çerçevesinde Birliğimizce titizlikle incelenmektedir.

Bir kez daha belirtmek isterim ki meslektaşlarımızın dışardaki basanları ve içerde yabancı uzmana gereksinme hissettirmemelerinin bu göstergeleri bizim için özgünç kaynağı olmaktadır.

Sayın konuklar, sayın meslekdaşlar.

Konuşmamı sona erdirmeden mühendislik-mimarlık mesleğinin iki önemli hizmet alanına daha kısaca değinmek istiyorum:

Bilimin ve tekniğin toplum yararına kullanılmasının anahtarı olan mühendis ve mimarların, iş güvenliği ve kalite kontrolü alanlarındaki etkinliklerinin artırılması konuları her yıl iş kazalarının ve yeterli iş güvenliği önlemlerinin alınmaması sonucu ortaya çıkan toplumsal kayıplarımızın ne kadar çok olduğunu, uluslararası düzeyde kırdığımız rekorlardan izlemekteyiz. Bizatihi üretimin artırılması ve niteliklendirilmesini de içeren bu alanlarda yapılacak düzenlemelerin, yan sosyal ürünlerinin ötesinde yararlı ve karlı işler olduğunu başka ülkelerin deneylerinden bilmekteyiz. İş güvenliği özel önlemlerin yanında normal mühendislik hizmetlerine yeterince önem verilmemesinin kayıp işgünü sayısının bunca yüksek olmasında kuşkusuz belirleyici rolü olmaktadır.

Bu alandaki yaklaşımların çağdaşlaşması, kamunun kontrol organlarında iş güvenliğine yönelik teknik eleman istihdamının süratle geliştirilip, güçlendirilmesine gidilmesi geciktirilmemelidir. Kaliteli mal üretimi de aynı biçimde öncelikle bu yaklaşıma sahip olmanın yararına olacak bir eylemdir. Özellikle yurt dışına açılma eğiliminde olan sektörlerin bu alanda duyduğu gereksinme bunun açık ifadesidir. Kaliteli mal üretimi ve kalite kontrolünün bizatihi üretim yerinde üretici tarafından yapılabilmesi, bu alanda mühendislik hizmetine duyulması gereken gereksinmeyi büyük boyutlarda ortaya koymaktadır. Defolu ve bozuk maldan ötürü kaybedilen pazarlar bir yana, bizatihi bu ürünlerin kaybedilmesinin yaratacağı zararlar, bunları gidermek için üretim sırasında alınacak önlemlerin maliyetinin katkat üstünde olmaktadır.

Kaliteli üretim ve verimliliğin artırılması, yeterince algılanmamış bir toplumsal gerçeklik olarak, tüketicinin olduğu kadar üreticinin de korunması anlamında bir mühendislik etkinliği olarak görünmektedir. Üretim yerinde ve üretici tarafından yapılacak kalite kontrolünün TMMOB gibi tarafsız bir kuruluş eliyle belgelendirilmesi ise bu alanda tüketicinin korunmasını sağlayıcı olacaktır.

Yaşamın her alanı için ama özellikle mühendis ve mimarlar için geçerli olan şu sözlerle konuşmamı bitiriyorum.

Toplumsal ve teknik işbölümünün giderek daralan duvarları arasında kalarak, son derece karmaşıklaşan toplum yaşamının bütününe ilişkin bir şeyler düşünüp üretmek olanaksız hale gelmektedir.

Bu bakımdan kendi uzmanlık bilgi ve becerisi de dahil olmak üzere çevresinde olan biten her şeyi eleştirel bir gözle görebilen, irdeleyen, etkilemeye çalşıyan, özgür inisiyatifli bireyler haline gelmeyi teşvik etmeliyiz. Çünkü üretken olabilmek ancak bu şekilde gelişip serpilecek, yaşamın her kesitinde boy gösterebilecektir.

KAMU İNŞAAT YATIRIMLARINDA BAŞARI VE İHALE YASASI

Kamu İnşaat Yatırımlarında Başarı ve İhale Yasasına ilişkin EMO Başkanı Teoman Alptürk'ün basına yaptığı açıklamayı aşağıda veriyoruz:

"2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun değiştirilmesine gerekçe olarak; yasanın çok eski olduğu, esnek olmadığı bu yüzden gereksinmelere cevap vermediği ve yatırımların aksamasına yol açtığı belirtilmektedir.

1934 yılında yayınlanan ve bugüne değin birçok maddesinde değişiklik yapılan 2490 sayılı yasada, bugün yapılması düşünülen düzenleme, tümüyle yeni bir yasa yapımı biçimindedir. Bu ölçüde köklü bir değişiklikten önce; yatırımların, ihale edilişinden işletmeye açılışına kadar geçen sürede, aksamanın nedenlerinin doğru saptanması gereklidir.

2490 sayılı yasa, yatırımların müteahhit eliyle yaptırılmasında, işin yalnızca ihale aşamasını düzenleyen bir yasadır. Oysa ihale sonrasında, yatırıma konu olan ve çoğu zaman uzun yıllar sürececek bir inşaatın ihale işlemi dışı bir serri nedenle aksadığı ve sürüncemede kaldığı bilinmektedir. Kaldı ki, 2490'a göre ihale edilip başarı ile sonuçlandırılan birçok yatırım bulunduğu gibi; 2490 sayılı yasaya göre daha nitelikli olduğu ileri sürülen ve kuruluş yasalarında daha esnek hükümler taşıyan

KİT ve Katma Bütçeli İdarelerce İhale edilen pek çok işin yarım kaldığı da gerçektir. O halde sorun yalnızca ihale yasasının kendisi değildir.

2490 ve diğer kurumların tabi olduğu benzeri artırma eksiltme ve ihale yasaları temelde yalnızca yaptırılacak olan işin müteahhidini ve işin ihale bedelinimaliyetini değil Saptamaya yaramaktadır.

Diğer taraftan işin ihale bedelinin müteahhitlerce teklif olunduğu ve büyük fiyat kırımlarının yapıldığı bilinmektedir. Karne ticaretindeki serbestiye bağlı olarak artan müteahhit sayısı piyasadaki son durgunlukla da birleşince, az iş çok müteahhit, arz talep dengesizliği ortaya çıkmıştır. Bu işi "kaçı yaparım" değil, bu işi "kaçı alırım", mantığı egemen olunca boş durmanın risk ve maliyetinin bu denli büyük olduğu bir ekonomik ortamda, büyük fiyat kırımları kaçınılmazdır.

Burada "layık had" kavramı gündeme gelmektedir. Uygun fiyat (layık had) kavramı 2490 sayılı yasada da mevcuttur. Ancak uygulamada uygun fiyat daima en düşük fiyat olarak hayat bulmuştur. "Layık had" spekülasyona açık bir kavramdır. Ve daha düşük bir fiyatla devlete bir işi taahhüt edenin, layık hadd saptayanları" devleti korumamakla" suçlama şansı her zaman mevcuttur. Bu da, yöneticileri kendilerine tanınan bu insiyatifi kullanamama ne tanınan bu insiyatifi kullanamama durumuna itmektedir. Genel hukuk anlayışımız da böylesi bir insiyatif kullanmayı meşrulaştırıcı düzeyde değildir. Yeni tasarıda da layık had kavramının korunduğu ancak işleyişin bir yönetmelikle düzenleneceği belirtilmektedir. Yasanın bu can alıcı noktasının (1978 yetki yasası uyarınca da hazırlanması gereken ama 5 yıldır çıkarılmayan) yönetmeliğe bırakılması, bu sorunun çözümlenemediği izlenimini vermektedir.

Müteahhit seçimi ve ihale bedelinin saptanması gibi iki temel öge ihale yasası içeriği için çok önemli görünmektedir. Ancak ihale yasasına bu iki temel öge için konacak hükümler yararlı olmakla birlikte sorunu tamamen çözemeyecektir. Şöyle ki, bir yatırımın gerçekleştirilmesinde sözleşme öncesi unsurlar yanında yapım sırasında ortaya çıkan sorunlar da etkili olmaktadır.

Bir inşaat işinin başarılı olması, şu üç kistasla ölçülür:

- 1- Yapının nitelikli olması
- 2- Zamanında bitmesi
- 3- Uygun ve öngörülen maliyetle bitmesi

Bu koşullardan herhangi birinin bile sağlanmadığı bir inşaat işinin başarısından söz etmek mümkün değildir. Bu üç konuda basan sağlanamamasının, ihale öncesi ve yapım sırasındaki, nedenleri şöyle belirlenebilir.

İnşaat elde etmenin yolunu gösteren mevzuat, bu üç amacı ne ölçüde karşılamaktadır?

İhale kanunu ya da kuruluşların özel kanunları yanında; Bayındırlık Bakanlığı bir inşaatın nasıl yapılması gerektiğini birim fiyat tarifleri ve teknik şartnamelerle belirler. Birim fiyat tarifleri, yine Bakanlıkça belirlenen analiz ve rayiçlerden oluşturulmaktadır. Malzeme ve yapı elemanının nasıl kaçta yapılacağı, hangi sürede hangi tür emekten ne kadar harcanacağı ile bu belgelerde bulunmaktadır. Bu tanım ve saptamalarda ve mevzuatın bütününde kamu inşaat yatırımlarının nitelikli olması, başarılı sonuçlanması için kural olarak ne gerekiyorsa bulunmaktadır.

Yeterinden çok ayrıntı da kural ve akım düzeneği bulunmasına karşılık, belkide bu yüzden kamu inşaat yatırımlarının genelde başarılı olduğu ileri sürülemez.

Şu halde sorun nerededir:

1- Maliyetin oluşumuna ve hesaplanmasına etki eden girdiler, Bayındırlık Bakanlığınca saptanan rayiç (Bedel)ler ile piyasa arasında genellikle bir fark bulunmaktadır. Rayiçler, malzeme girdi fiyatlarında, araç gereç bedellerinde, ve özellikle ücretlerin tesbitinde piyasanın gerisinde kalmaktadır. Pisadaki fiyat oluşumu ile saptamalar arasındaki süre boşluğu da çeşitli malzemelerin (fark ödeme) dışında tutulmasıyla etkiyi artırmakta, buna enflasyonda eklenince, yapımcıların çoğu zarar ettiğini belirterek işi bırakmaktadır.

2-Bakanlıkça yapılan analizler genellikle bugünün ileri ve hızlı yapı teknolojisine,uyumamaktadır. Yapımcılar imkanize olmaya yöneltmeyen yavaş ve

emekyoğun sistemler ağırlığını korumaktadır. Bu ise özellikle enflasyonist ortamlarda çok önemli olan zaman faktörünü dışlamaya yolaçmaktadır. Ağır işleyen sistemler farkında olmadan teşvik edilmektedir. Yapım süresini kısaltacak öneri ve teknolojilerin, ihale yasası, şartnameler ve birim fiyatlarında yeterince dikkate alınmaması, gecikmeye ve başarısızlığa yolaçmaktadır.

3- Finansman akışının yeterliliği, işin niteliği ve süresinin belirlenmesinde çok önemli roya oynar. Eğer gerektiğinde gereken miktarda paranız yoksa bir kulübe bile yapamazsınız. Bunu kanıtlar biçimde birçok yatırım kaynak yetersizliğinden gecikmiştir, veya yarım kalmıştır. Devlet, DPT kanalıyla yatırım programlarını kendi ilke ve kaynaklarına göre belirli bir süzgeçten geçirmez, finansman gücünü çıkabilecek yatırımları programına şu veya bu nedenle alırsa, işlerin aksaması kaçınılmazdır, özetle para ne kadar hızlı akarsa iş o kadar hızlı ve beklenen performansda elde edilebilir.

4- Nitelikli iş elde etmenin girdilerinden biri de hiç şüphesiz, kontrollük ve karar mekanizmalarının işleyişidir. Bu mekanizmaların yetkin ve süratli olması, insiyatif kullanabilmesi büyük önem taşımaktadır. Ancak kamu kuruluşlarının nitelik ve nicelik açısından yeterli teknik elemanla donatılmış kontrollük örgütleri bulunmamaktadır. Yetkin kontrol örgütlerinin sürekliliği devletin kendi elemanına verdiği öneme bağlıdır. Yetki ve sorumluluklara uygun, özlük ve sosyal güvenlik unsurlarının bulunmadığı hallerde, kontrollüklerin umulan düzeyde etkin olması beklenmemelidir.

Sonuç olarak görülüyor ki kamu inşaat yatırımlarının başarılı olması, müteahhit seçimini ve işin ihale bedelinin belirlenmeye yarayan ihale kanununun dışında bir dizi başka önleme ve devlet politikalarına bağlıdır. İşin yapımını ve kontrolünü devlet adına üstlenen kamu ve özel sektör elemanlarına gereken koşullar zamanında sağlanmadığı, güven duyulmadığı ve güven verilmemesi süreci nitelikli iş elde etmenin olanağı 'öktür. Doğru yapımcı seçimi etkin bir kontrollük işleyişi, düzenli bir finansman akışı iyi iş elde etmenin ilk girdileridir."